

РЕЦЕНЗИЯ

за учебния комплект по руски език **"ЧЕРЕПАХА-3"**

автори: Спаска Андреева, Емилия Гочева

Рецензираният **учебен комплект** е предназначен за обучение на учениците по руски език във трети клас на училищата с ранно изучаване на чужд език. Той се намира в тясна връзка със системата от учебници **"Черепяха-1"** (автори: Спаска Андреева, Васила Владкова и Цветанка Попова) и **"Черепяха-2"** (автори: Спаска Андреева и Васила Владкова) съответно за първи и втори клас, издадени през 1996 и 1998 год. и успешно прилагани в много училища в София и страната. В основата на дадения комплект са залегнали целите и задачите на обучението по руски език, поставени от Министерството на образованието. Той представлява една изключително професионална и изпълнена с творчески ентузиазъм работа на Спаска Андреева и доц. д.ф.н. Емилия Гочева - колегите, дейността на които вече редица години е в рамките на достатъчно сложната по своя характер сфера "училище - университет". "Черепяха-3" е учебен комплект, от една страна, за ученици, от друга - за практикуващи учители, от трета - за базови учители и за студенти-стажанти от специалност "Руска филология". Учениците ще получат стабилни знания по руски език и голямо удоволствие от общуването с героите, познати им още от "Черепяха-1" и "Черепяха-2"; практикуващите учители ще намерят подробни и ясни предложения за работа и осигурена свобода на личен избор; базовите учители и студентите ще се снабдят с прецизно направено учебно помагало по теория и практика на преподаването по руски език (ранно изучаване на езика). Всичко това прави представеният комплект учебни помагала абсолютно необходим за учебния процес по руски език в българското училище.

Предложената от авторите на "Черепяха-1" **концепция** за серия от учебни помагала търпи съществено развитие в "Черепяха-2" и намира своя ярък израз в Книга за учителя на "Черепяха-3". Тя се основава на отличната теоретична подготовка и богатия преподавателски опит на авторите. Ясно определените цели и задачи водят до стройност и точност в структурата, до съгласуваност между отделните единици в системата от учебни помагала на дадения комплект. Учебният комплект за трети клас е поредната част на серията "Черепяха". Ще си позволя малко отклонение за да изкажа увереността си, че както костенурката (ср.: на рус. ез. *черепаха*) върви бавно, но сигурно и живее много дълго, така и серията "Черепяха" се издава сравнително бавно, но на все по-високо ниво и, дай боже, да продължи да се издава.

Основна структурна единица в комплекта е **Книгата за ученика**. Както и в комплектите за първи и втори клас, така и тук наблюдаваме отличната професионална реализация на идеята чрез добре организирана сюжетна цялост на Книгата да бъдат поднасяни: системата на езика, предвидените за този етап на обучението речевни интенции, лексикални теми. Учениците са отново със своите добри приятели (костенурката Чапа, Вова, Боря, Света...). Те не са поставени в изкуствена ситуация, а се намират в естествена за тях среда. Авторите продължават традицията, като предлагат обучението и в трети клас да протече под формата на целогодишна игра, организирана в шест тематични цикъла. Първият урок не само връща учениците към изученото в предходните класове, но с много доброта навежда на мисълта, че те с нетърпение чакат започването на новата учебна година и дори сънуват уроците по руски.

На страниците на тази увлекателна и богато илюстрирана Книга за ученика се появяват ден след ден все по-интересни истории за техни връстници, едни от които впечатляват с изобретателността и фантазията си (вж. "Андреев", стр. 9; "Вовины фантазии", стр. 36), не искат да учат, не са старателни и прилежни ученици, други пък ще останат в паметта на третокласниците с кратката, но съдържателна фраза: "Зато мы нужны котенку!", изказана с много любов към животните и с изключителна смелост пред родителите (вж. "Котята", стр. 95). Всичко това е поднесено с много доброта и топлина. Учениците няма да искат да се присмиват или подиграват, а приятелски и чисто по детски ще си разговарят с тези герои, ще се учат от тях. Задания от типа *"Есть ли у тебя тайный маленький домик? Если хочешь, расскажи о нем. Если хочешь сохранить свою тайну, просто назови другие места, где можно устроить такой домик"* (стр. 21 и др.) ще накарат децата да се почувстват разбирани и уважавани от авторите, от учителя, а това съвсем не е маловажно за мотивацията им в учебната работа.

Трябва да се открие фактът, че нравствено-етичният аспект е един от много добре представените в рецензираното учебно помагало. В съвременните условия на живот съдържанието и начинът на поднасянето на такива уроци, като тези от цикъла "Четире лапы" имат много по-голямо въздействие, отколкото едно досадно нравоучение за отношението на хората към животните. Авторите постигат това с присъщата им искреност и отвореност към децата.

По-нататък ще се спрем и на редица други безспорно положителни характеристики на предложения за рецензиране комплект учебни помагала.

Принципът на концентризма, стриктно спазван от авторите, прави възможна приемствеността между учебното съдържание в първи, втори и трети клас, а и между урочните единици в отделните класове. Темата "Веселая азбука" е добър пример за това, как една тема може да търпи усложнение и наред с известните вече модели да се въвеждат нови при ясното им диференциране в зависимост от различните ситуации, в които се намират героите.

Добра традиция за тази серия учебни помагала е наличието на множество стихове и песни в уроците. И тук, както и в предходните два учебника, на учениците е предоставена възможността да се запознаят с произведенията на такива майстори на литература за деца, като Е. Успенский, А. Барто, Т. Макарова, В. Берестов, Д. Радович, А. Костецкий и др. Продължена е традицията и в представянето на отделни писатели. Автор на третата година от обучението е Е. Успенский. Освен енциклопедичните данни за него, в Книгата за ученика намират място няколко откъса от любимото произведение на много руски деца за странното животинче Чебурашка и Крокодила Гена. По такъв начин авторите по непринуден начин започват решаването на една много сложна задача в обучението по чужд език - запознаването с живота, ценностите, манталитета на носителите на езика, който се изучава. Излишно е да се доказва колко добре и леко се усвояват римувани текстове. Те са използвани не само за въвеждане на нови лексикални единици, за автоматизиране на речеви щампи, но и за представяне на важни граматични особености.

Системата на езика е "скрита" за ученика. Скрита е в стихове, скрита е в различни видове дейности (рисуване, апликиране, решаване на ребуси и др.).

Авторите предоставят възможност за повторение на изучения в първи и втори клас граматичен материал и много внимателно, с необходимата постепенност въвеждат поредните граматични особености, които трябва да бъдат усвоени на този етап от обучението. Неусетно за самия него ученикът усвоява начините за изразяване на

пространствени отношения вече не само с помощта на предлозите *в* и *на* и предложен и винителен падеж, но и чрез други пространствени предлози и падежни форми. Изключително трудната за осъзнаване инфинитивна форма на глаголите е представена в цикъла "Люблю учиться - люблю играть". Тя ще се усвоява с лекота, защото на учениците е предоставена възможност десетки, а може би стотици пъти, да употребят инфинитив в конструкциите *Я люблю...* (+ инф.) и *Я не люблю...* (+ инф.). В наше време децата на тази възраст са много любознателни и разкрепостени, те обичат да правят много неща и това, може би, ще предизвика допълване на и без това подробния списък от глаголи. Много добро решение на авторите е представянето на типовите фрази във вид на пиктограми, постоянно намиращи се пред погледа на ученика.

Беше вече отбелязано, че играта е умело използвана от авторите при цялостното структуриране на учебното съдържание в учебника. Но особено внимание заслужават запазилите мястото си в обсъжданото помагало от "Черепаха-2" уроци под формата на компютърни игри. Тази авторова идея работи и в рамките на комплекта "Черепаха-3" и заслужава много висока оценка. Без излишно натрапване при таблично представяне на обобщителните граматични уроци се дава възможност на ученика да "поиграе" на компютър по време на час и едновременно с това да обхване изученото до този момент по дадена граматична тема, да съпостави, да избира, да употребява правилно определени граматични форми. Звучи съвременно и много перспективно: в по-горни класове на учениците, най-вероятно, ще им бъде предоставена възможност да играят не само с "компютъра" от учебника, но и на истински обучаващи, тестиращи и т. н. компютърни игри в учебните компютърни зали.

Овладяването на лексиката на този етап от обучението е организирано на качествено ново равнище: разграничават се активен и пасивен речников запас; различните класове думи се представят и усвояват от учениците в различен режим; предвижда се много добре професионално структурирана работа с речник.

Не са отминали без внимание авторите ортографията и ортоепията. В уроците системно се включват фонетични упражнения за правилно изговаряне на отделни думи, на словосъчетания. Прави впечатление въвеждането на упражнения за поставяне на ударения и класифициране на думи по предлагани акцентологични схеми. Много сериозно и с присъщото на авторите разнообразие в начините на осъществяване е подхотено към усвояването на нормите на руския правопис: предлагат се редица нетрадиционни форми на работа.

Обучението по различните видове рецептивна и продуктивна речева дейност заема изключително важно място в системата от учебни помагала "Черепаха-3". Наред с достойното представяне на говоренето и четенето голямо внимание в обучението се обръща и на аудирването и писането. И тук е впечатляващо разнообразието от средства за постигане на поставените цели.

Учебната тетрадка е съставна част на учебния комплект. Упражненията са подготвени с оглед на разработването им по време на час. Те са тясно свързани с работата по Книгата за ученика и представляват нейно продължение. Като правило по Книгата за ученика се работи устно, а в тетрадката упражненията са за писмена работа. Ярво изпъкват няколко нови момента: систематизиране на езиковия материал с помощта на изработвани от ученика обобщителни таблици; систематизиране на изключенията от изучаваните правила; използване на матрици за писане на обучаваща диктовка; използване на матрица за писане на преразказ (начално ниво).

Книгата за учителя е абсолютно необходима част от разглеждания комплект учебни помагала, но тя има и своята самостоятелна ценност в качеството си на образец в своя жанр. Авторът ѝ доц. д.ф.н. Е. Гочева предлага една оправдаваща себе си структура на този род помагала, включваща не само традиционните в това отношение **Структура на учебния комплект** и **Бележки по отделните уроци**, но и редица други елементи, които заслужават да бъдат отбелязани. В първата част на Книгата за учителя е представена **Програмата за трети клас на обучението по руски език** с ясно очертани цели и задачи, обем на уменията и навиците в рамките на различните видове речева дейност и съответстващото им учебно съдържание. По такъв начин учителят има базата, служеща му за отправна точка в който и да е момент от неговата работа. Изключително полезна за всички, които имат отношение към обучението по руски език на този етап от обучението, ще се окаже трета част **Общи характеристики на учебната дейност**, в която авторката прави подробно представяне на особеностите на всеки един вид речева дейност и начините за овладяване на езиковия минимум в рамките на трети клас. В Книгата за учителя е представен и **активният лексико-фразеологичен минимум**. Той заедно с приложените списъци на **активната лексика от "Черепеха-1" и "Черепеха-2"** също има своята самостоятелна ценност, още повече, като се има предвид, че съдържанието му е отразено и в подготовения за поредното си ново издание *"Лексически минимум по рускому языку для болгарской школы"* [Гочева 1999]. В Книгата за учителя са представени и **текстовете от аудиокасетата**, което е голям плюс не само в чисто техническо отношение, но и в отношение на използването на тези текстове за други цели, освен определените от авторите.

За рецензирания комплект учебни помагала може да се пише още много, тъй като той притежава редица положителни качества, които справедливо заслужиха вниманието на рецензента, но по причини, свързани с обема на една рецензия, тук не намериха отражение.

Заклучение

Реализацията на предлагания учебен комплект от серията "Черепеха" е показател за оригиналността на авторския замисъл и ефективността на използваните подходи в рамките на предлаганата цялостна концепция.

Предлагам учебният комплект по руски език "Черепеха", предназначен за III клас на училищата с ранно изучаване на чужд език, да бъде издаден.

Рецензент:

гл. ас. д-р Анна Липовска